Väestöliiton puheenjohtaja, VTL, YTT (h.c.) Maria Kaisa Aula

Eduskunta Äitiyslain kansalaisaloitteen kuuleminen 16.2.2017

Äitiyslaki edistää lapsen oikeuksien toteutumista vahvistamalla naisparin perheeseen syntyneelle lapselle kaksi vanhempaa

Miksi olen yksi äitiyslakia koskevan kansalaisaloitteen vireillepanijoista? Mitä epäselvää äitiydessä on? Eikö se ole ihan selvä asia muutenkin, että lapsen synnyttänyt nainen on lapsen äiti.

Valtaosalle lapsia, miehiä ja naisia asia onkin täysin selvä. Ihmisten seksuaalisen suuntautumisen paremman tunnistamisen, erilaisten aiempien lainsäädäntömuutosten ja lapsen ihmisoikeuksien paremman ymmärtämisen seurauksena äitiyden määräytymisessä on kuitenkin ”aukkopaikka”. Se koskee vuosittain noin 150 naisparille syntyvää lasta. Heillä ei ole syntymästä lähtien kahta oikeudellista vanhempaa.

Naisparin tilanteessa toki synnyttänyt nainen on lapsen äiti mutta toisen naisen vanhemmuus on tunnustettava ns. sisäisen adoption kautta. Adoptio edellyttää, että naispariskunnan tulee olla rekisteröidyssä parisuhteessa tai jatkossa avioliitossa. Adoptioprosessi eli neuvonta ja paperityö vievät aikansa. Se maksaa myös veronmaksajille. Toisen vanhemman oikeudellisen aseman vahvistumista odotellessa voi tulla yllättäviä tilanteita. Pariskunta voi erota tai toinen puoliso voi kuolla.

Naisparille syntyvän lapsen aseman ja tulevaisuuden kannalta olisi parempi, että hänellä olisi syntymästä asti kaksi oikeudellista vanhempaa. Tähän kahden vanhemman tilanteeseen pyritään eri sukupuolta olevien vanhempien tilanteissa isyyslain velvoitteiden kautta. Toinen vanhempi pyritään etsimään kaikin keinoin. Tämä velvoite liittyy puolestaan lapsen oikeuteen tuntea biologinen alkuperänsä.

<u>YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kannalta tässä tilanteessa olennaisia ihmisoikeuksia ovat siis sekä lapsen oikeus tuntea alkuperänsä että oikeus molempiin vanhempiin.</u> Nämä molemmat huomioidaan ja yhteen sovitetaan äitiyslakialoitteessa.

Sisäisen adoption prosessista ehdotetaan luovuttavaksi tilanteissa, joissa naispari on hankkinut lapsen yhteisymmärryksessä hedelmöityshoitoklinikalla. Silloin myös lapsen biologinen alkuperä on selvillä. Klinikalla on hallussaan siittiöiden luovuttajan tiedot. Näissä tilanteissa naispari voisi toimia samoin kuin avopari nykyisen isyyslain mukaan. Vanhemmuuden voi tunnustaa jo neuvolassa ennen lapsen syntymää.

Vanhemmuus olisi vahvistettava edelleen adoption kautta, jos lapsi on saanut alkunsa ns. kotikonstein. Tämä on perusteltua, koska silloin esimerkiksi biologisesta isästä ei ole varmaa tietoa.

Laki myös mahdollistaisi sen, että naispari voisi yhdessä asioida jo hedelmöityshoitoklinikalla ja alusta asti hoitaa asiaansa yhteisesti. Nykyinen hedelmöityshoitolaki mahdollistaa hoidot yksinäiselle naiselle mutta ei ota tässä kohtaa mitenkään huomioon mahdollista toista vanhempaa. Lapsen edun kannalta olisi parempi toimia niin, että yksinhuoltajia olisi mahdollisimman vähän.

Mutta viedäänkö tässä lapsilta mahdollinen isä ja tieto alkuperästä? Ei viedä. Nimittäin miehet voivat luovuttaa siittiösolujaan hedelmöityshoitoihin kahdella tavalla. He voivat mahdollistaa biologisen isyyden tunnustamisen tai he voivat kieltää sen. Isyyden vahvistaminen on edelleen mahdollista niiden lasten kohdalla, joissa hedelmöityshoidon hakijana on ollut synnyttävä nainen yksin.

Silloinkin, kun lapsi saa alkunsa naispariskunnan yhteisesti sopimien hedelmöityshoitojen kautta ja hänelle vahvistetaan kaksi äitiä, hän voi kuitenkin myöhemmin saada selkoa biologisesta alkuperästään, koska tiedot ovat klinikalla. Oikeudellisia vanhempia voi jatkossakin olla enintään kaksi.

Olin lapsiasiavaltuutettuna mukana tämän vuoden alusta voimaan tulleen isyyslain valmistelun ohjausryhmässä. Mielestäni äitiyslain säätäminen on johdonmukaista jatkoa uudelle isyyslaille. Äitiyslaki ei muuta mitään valtaosan lasten tai äitien kannalta. Pienelle lasten ryhmälle se kuitenkin antaa syntymästä asti oikeuden kahteen vanhempaan. Tähän on pyritty isyyslailla kaikkien muidenkin lasten kohdalla. Samalla vähenee byrokratia ja tarpeeton paperityö.

On syytä myös huomioida että lapsen hyvän kasvun kannalta rakastavat ihmissuhteet, turva ja huolenpito ovat oleellisimpia asioita, ei esimerkiksi vanhempien sukupuoli tai biologinen vanhemmuus. Kahden vanhemman olemassaolo tuo lapsen elämään vähemmän riskitekijöitä kuin se, että vanhempia olisi vain yksi. Lapset hyötyvät, jos samaa sukupuolta olevilla vanhemmilla on tasa-arvoiset oikeudet. Erilaisia miehen ja naisen malleja naisparin perheessä kasvavan lapsen elämään voivat tuoda myös muut läheiset ja sukulaiset.

Äityslain säätäminen tekisi yhdenvertaiseksi myös naisparien mahdollisuudet saada hedelmöityshoitoa.. Väestöliiton klinikat yksityisenä klinikkana on tarjonnut hoitoja naispareille. Se sijaan naisparit eivät pääsääntöisesti ole saaneet hedelmöityshoitoa julkisista palveluista.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta on 20.12.2017 ratkaissut yhdenvertaisuusvaltuutetun pyynnöstä tähän liittyvän syrjintäkantelun. Kyseessä oli tilanne, jossa yliopistosairaaloiden johtajaylilääkärit olivat antaneet sairaanhoitopiireilleen määräyksen sulkea tietyt asiakasryhmät kuten naisparit tai itselliset naiset kokonaan pois julkisen terveydenhuollon hedelmöityshoidoista. Tämän taustalla oli julkisten resurssien riittävyydestä huolehtiminen. Yhdenvertaisuuslautakunta piti perustetta sinänsä hyväksyttävänä tavoitteena mutta sitä ei ole lainmukaista toteuttaa sulkemalla tiettyjä asiakasryhmiä seksuaalisen suuntautumisen perusteella kokonaan palvelun ulkopuolelle. Lautakunta antoi naisparin hedelmöityshoidosta kieltäytyneen sairaanhoitopiirin johtajaylilääkärille 30 000 euron uhkasakon. Lääkärit ovat valittaneet tästä hallinto-oikeuteen.

Äitiyslain säätämistä tukevat kaikki merkittävät lapsi- ja perhejärjestöt, mukaan lukien Suomen UNICEF, Pelastakaa Lapset, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Väestöliitto sekä Lastensuojelun Keskusliitto.